

HARMONIJA

BISTRI VITEZ DON QUIJOTE OD MANCHE

Miguela de Cervantesa Saavedre

harmonija

(grč. *ἀρμονία*: sklad,
suzvučje)

- usklađenost, suglasje,
slaganje, sukladnost, sloga,
složnost, jednodušnost;
sklad dijelova u cjelini;
jedinstvo u mnogostrukosti

OD DONKIHOTIZMA

DO HARMONIJE

Harmonija i prvi moderni roman svjetske književnosti

Lorena Tomić, 2. C

U današnjem svijetu donkijotizam je pojam koji predstavlja ukupnost uzaludnosti postupaka i ideja Don Quijotea koji izaziva podsmijeh i žaljenje, no da bismo shvatili njegovo potpuno značenje i promotrili kako se u njemu zrcali harmonija, trebamo se vratiti u vrijeme početaka viteških romana.

Najšira publika u to doba je čitala ponajprije viteške romane u kojima su se ispreplitali nizovi nevjerojatnih pothvata, protkanim čudesnim likovima i nadnaravnim zbivanjima, što ih neki vitez ostvaruje nagnan ljubavlju prema odabranici svoga srca.

Uz **viteške** čitali su se i **sentimentalni** romani te posebno njihova podvrsta, pastoralni romani u kojima lažni pastiri i pastirice, u bukoličkom ambijentu pričaju o ljubavnim jadima. Obje su vrste ubrzo počele gubiti na popularnosti. Stoga se javlja novi žanr, **pikarski** roman, s novim junakom – antijunakom, marginalcem i probisvijetom, koji bez imalo grižnje savjesti pripovijeda o svojim prijevarama što ih izvodi kako bi preživio. U pikarskom romanu izostaje idealizacije, fantastike, „pustolovine” su sada ovozemaljski vjerodostojnije te popraćene neodoljivim humorom i naturalističkim opisima konkretnih sredina i likova.

U španjolskoj književnosti bila su rijetka djela pripovjednog karaktera. Prevođene su i prilagođavane istočnjačke priče pune uzbudljivih i nevjerojatnih događaja praćene poučnim komentarima. Tijekom posljednjih desetljeća 15. stoljeća počinju se oblikovati nove pripovjedne forme, a izmijenjena uloga viteza u španjolskom društvu utjecala je na nastajanje romana u španjolskoj književnosti.

Vitez ratnik čija je uloga bila značajna u višestoljetnoj borbi za oslobađanje kršćanskih teritorija od maurske vlasti, a od 1492. godine, kada je borba okončana i Mauri protjerani, gubi svoju društvenu važnost. Hrabri srednjovjekovni borac polako se pretvara u obrazovana i uglađena renesansnog dvorjanina koji svoje ponašanje prilagođava sredini.

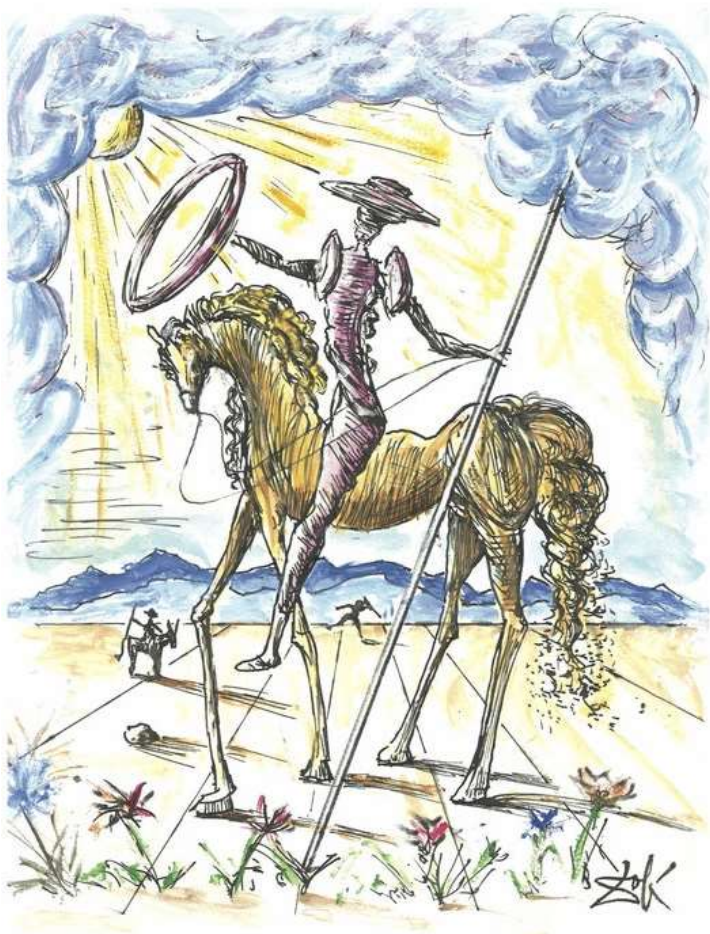
Spanish and Portuguese
Romances of Chivalry

HENRY THOMAS

Eugène Delacroix, Borba vitezova

U španjolskoj renesansnoj književnosti postoje dva usporedna, suprotna načina pristupa književnosti - **idealistički** i **realistički** koji će u Don Quijoteu biti suočeni u ličnostima viteza-lutalice i njegova konjušara. Prvenstveno zamišljen kao viteški roman, Don Quijote ima harmonične odlike **pastoralnog**, **pikarskog** i **ljubavnog** romana.

Salvador Dali, Don Quijote

Dva su glavna pitanja koja se nameću kada se razmatra **odnos stvarnosti i fikcije** u Bistrom vitezu Don Quijoteu od Manche. Zanimljiv je odnos objektivne stvarnosti i stvarnosti kako je doživljava Don Quijote u prvom i drugom dijelu romana te kako Cervantes u drugom dijelu romana predstavlja viteza kao stvarnu osobu koja se mora suprotstaviti fiktivnom Don Quijoteu i tako postiže harmoniju. U prvom dijelu romana junak ne prihvaća stvarnost te je stalno u sukobu s njom, što rezultira nepovoljnim situacijama za njega samoga. Takvu stvarnost on prilagođava vlastitoj fikciji kako bi ostvario ono što je naumio.

Granice između fikcije i stvarnosti u tom dijelu stalno se pomiču. Stvarnost povremeno uzmiče pred fikcijom, ali i fikcija uzmiče pred stvarnošću.

Salvador Dali, Don Quijote

Don Quijote pojavljuje se u **dva stanja** tijekom romana koji se mogu analizirati u kontekstu harmonije. Na samom početku i na kraju je normalan, dok je u ostalim dijelovima romana lud, kako predstavlja Cervantes. Prijelaz iz normalnog stanja (jednoličan život u skućenoj seoskoj sredini, bavljenje lovom i čitanjem knjiga o vitezovima) u stanje ludila opisan je sa stajališta pripovjedača u 3. licu, a ne junaka. Javlja se razlika između vlastita viđenja samog sebe i onoga kako ga drugi vide. Izmučen i pun gorčine vraća se kući, spava šest sati te se nakon toga budi normalan i vidi sebe kako ga i drugi vide. Don Quijote shvaća da su ga knjige opčinile te se želi ispričati svima zbog svog zaludnog ponašanja. Nakon što je sagledao sam sebe očima drugih, oslobođen je iluzija te umire. Psihološke osobine, zanimljivo, ostaju iste i pri zdravom i poremećenu razumu. Istinoljubiv je, velikodušan, razborit, iskren, pravdoljubiv, samilostan, požrtvovan i hrabar. Pritom Cervantes iskazuje besmislenost slavljaljubivosti u jednom društvu koje ne cijeni viteški poziv te koje ostavlja u bijedi one koji su zemlji donijeli moć i slavu.

U svojoj izmišljenoj ljubavi prema Dulcinei od Tobosa Don Quijote postaje **uzor odanosti i požrtvovnosti** koji su također besmisleni, no njemu se u izmišljenom svijetu čine istinitima. Lakovjeran je lik, spreman povjerovati u nemoguće pojave i situacije (čarobnjaci, bacanje čini, preobražaji). Također je zagovornik slobode, kako vlastite - tako i slobode drugih.

Cervantes je svog viteza obdario mnogim vrlinama te je pokazao kako se te vrline mogu obiti o glavu kada se primjenjuju na pogrešan način i za pogrešne osobe.

Sancho Panza Don Quijotov je štitonoša. Ulazi u Quijoteovu službu kao siromašni seljak koji nije znao u što se upušta. Iznenaden, pa nepovjerljiv, zatim oduševljen mogućnostima koje mu pruža služba vitezova konjušara, zatim razočaran pustolovinama u kojima ima više štete nego koristi, postupno upoznaje gospodara, navikava se na novi način života, često iznosi mišljenja ili odbacuje njegove ideje te ga savjetuje. Poštuje materijalne vrijednosti, ali nije napastan ili nepošten, već čestit i bojažljiv. Don Quijote mu daje obećanje da će ga postaviti za upravitelja otoka i to Sanchi postaje opsesija. Bio je siromašna podrijetla te je često razmišljao o tome kako bi bilo da je bogat, no s druge strane bio je i racionalan te se upravo zbog toga nije previše zanosio takvim idejama.

Sancho Panza Don Quijotov je štitonoša. Ulazi u Quijoteovu službu kao siromašni seljak koji nije znao u što se upušta. Iznenaden, pa nepovjerljiv, zatim oduševljen mogućnostima koje mu pruža služba vitezova konjušara, zatim razočaran pustolovinama u kojima ima više štete nego koristi, postupno upoznaje gospodara, navikava se na novi način života, često iznosi mišljenja ili ih odbacuje te ga savjetuje. Poštuje materijalne vrijednosti, ali nije napasan ili nepošten, već je čestit i bojažljiv. Don Quijote mu daje obećanje da će ga postaviti za upravitelja otoka i to Sanchi postaje opsesija. Bio je siromašna podrijetla te je često razmišljao o tome kako bi bilo da je bogat, no s druge strane bio je i racionalan te se upravo zbog toga nije previše zanosio takvim idejama.

Sancho Panza vidi stvari onakvima kakve one i jesu, dok ih Don Quijote vidi onakvima kakve bi želio da budu. Predstavlja glas razuma, iako mu je to rijetko polazilo za rukom. Premda Don Quijote nije slušao Sanchove savjete često bi obojica dobivali batine i završavali u nepovoljnim situacijama. Sancho bi nakon toga gundao, međutim bio je pomiren sa sudbinom i prihvaćao je situacije onakvima kakve jesu te je nastojao popraviti ono što se može. Iako je bio ograničena znanja, ne podcjenjuje svoja životna iskustva. Tijekom romana mijenja se njegovo mišljenje o Don Quijoteu. Cijeni gospodara, često ga ne razumije, kritizira ga, ali mu se i divi. U jednoj situaciji kada ga vojvotkinja zamoli da kaže što misli o Don Quijoteu, iskazuje da je i lud i razuman, i obrazovan i lakovjeran i da ga nije lako razumjeti. Razvoj lika Sancha Panze je izveden postupno, uvjerljivo i logično.

Sanchova uloga u djelu smatra se rezultatom autorove namjere kako bi ismijao Quijoteovu idealnu stranu. Sancho, za razliku od gospodara, posjeduje narodnu mudrost, ali se ona izražava neadekvatno te djeluje više budalasto nego mudro. Don Quijote nije toliko pametan i lud istovremeno, već je pametan u okviru ludosti. Isto tako se ne može reći da je i plemenit i lud, već da je plemenit na lud način. Promatrajući Sancha i njegove karakteristike, također bi se moglo reći da su u liku spojene mudrost i glupost. Tako je on mudar na glup način. Ova dva lika ustvari i nisu u kontrastu, već predstavljaju razumnu ludost koja liči na plemenitost i mudru budalaštinu. Vidljivo je kako u Cervantesovu djelu idealizam i realizam nisu nepomirljive krajnosti, nego se isprepliću kao u stvarnome životu.

Vitez tužnog lika, koji istjeruje svoju imaginarnu pravdu, druguje s razboritim i realnim seljakom koji svojega bezumnoga gospodara stalno pokušava privesti zdravomu razumu podsjećajući ga da njegove fantazije nemaju nikakva temelja. Unatoč tomu, i jedan i drugi ostaju pri svome, a katkad i Sancho, posumnjavši u ispravnost svojega stava, smeteno povjeruje u vitezove maštarije. Ključno pitanje koje se postavlja kada se promatra odnos između Don Quijota i Sancha Panze je to što je naumio Sancho nakon smrti svoga gospodara. Međutim, u roman se naziru slutnje o tome što se moglo dogoditi sa sporednim likom. Upravo su tijekom fabule vidljivi trenutki u kojima je Sancho počeo igrati glavnu ulogu te u kojima je postajao pokretač zapleta.

Time što se završila pustolovina Don Quijotea, ne znači da se završila i Sanchova. Don Quijotovo otrježnjenje bila je njegova bolest koja ga je odvela u smrt. Do tada je Sancho bio samo marioneta koja je slijepo slijedila gospodara u nerealnim pothvatima, a nakon njegove smrti konačno se afirmirao i dobio priliku da živi život punim plućima u zbiljskom svijetu. Iako se njihov odnos tijekom romana razvijao, oni se nisu mogli istinski razumjeti.

Sancho se kao lik promijenio. Prestao je vjerovati i nadati se da će se obogatiti i dobiti nagradu. Ostao je realan, nije pomahnitao i nije počeo vjerovati u gospodarevu suludu kreaciju viteškog svijeta. Svaki put kada bi se pridružio gospodaru u njegovim pothvatima, bio je svjestan da igra igru te se u takvim situacijama tako i ponašao i rasuđivao. Kao što je poznato, oni koji se udube u igru ne žele da ta igra ikada prestane, pa je to možda odgovor zašto je Sancho želio poništiti zbiljski svijet i nastaviti igrati igru.

Sancho je ostao Sancho, no promijenio se tijekom suživota sa gospodarem. Vidljiv paradoks koji se javlja na početku je taj da Sancho ne vjeruje Don Quijoteu, ali vjeruje u nagradu koju mu gospodar obećava. Isprva ga je smatrao ludim, ali ga nije smatrao lažljivcem, jer je smatrao da čovjek ne može istovremeno biti dobar i plemenit te varalica i lažac. Sancho je uvidio da gospodareva sumanutost uključuje dobrotu, plemenitost i poštenje. S vremenom je i Sancho počeo učiti od svog gospodara, no njegovo znanje je drugačije vrste, sakupljeno je iz drugačijih izvora i drugačije je složeno. Iako Don Quijote ne uči od Sancha, on itekako utječe na njega, a taj utjecaj se uklapa u njegov viteški svijet. Don Quijote nema što naučiti od svog perjanika, jer smatra da je njegov vlastiti sustav sveobuhvatan i apsolutan.

S druge strane, Sancho je u ulozi sluga koji uči od svoga gospodara. Počinje učiti kada shvati da postoji nešto kao što je "Don Quijotova istina", iako zna da ona nije prava istina, ali zna da nije ni zabluda. Sancho pri tome, dakako, ne može naučiti sve ono što zna njegov gospodar, a da pritom ne izvrne gospodarevo znanje, pa lako zapada u parodiju i karikaturu. Ovo obrtanje ipak nije tek njegova slabost i nedostatak, nego je ujedno i njegova istinska nadmoć nad vitezom: on pak može igrati ulogu Don Quijotea, dok Don Quijote nikako i nikada ne može igrati njegovu ulogu. Upravo zato Don Quijoteu ostaje samo smrt na kraju pustolovine, a Sancho postaje zaprepasten prekidom nečega što je on doživljavao kao proces.

Sancho se više nije mogao opametiti jer nije mogao zaboraviti naučeno, a morao se zapitati kako nastaviti dalje. Nakon Don Quijotove smrti Sancho se tako mora pitati: "Tko sam ja zapravo? Što da sada radim?" Kad bi razmišljao na način kojem još nije postao vičan, vjerojatno bi morao ovako rasuđivati: Moj život imao je smisla jedino u svijetu koji je stvorio Don Quijote svojom aktivnošću, svojim pustolovinama, svojim porazima, svojim sukobima i svojom veličinom u podnošenju poraza. Znam da taj svijet nije zbiljski svijet bez Don Quijotea, da u njemu nema ni pravde ni sudbine, pa nema ni pravog života. Don Quijote nikada nije ignorirao probleme već bi se uvijek hrabro suočio s njima te ga je upravo zato Sancho slijedio i divio mu se. Međutim, nakon njegove smrti, Sancho se našao u situaciji da mora promisliti vlastitom glavom što do tada nikada nije morao jer je samo slijedio gospodara koji je mislio i djelovao. Upravo zato je krenuo putem obrazovanja jer je želio nastaviti proces učenja koji je započeo. Krenuo je u potragu za vlastitom **harmonijom.**

Iz svega navedenoga može se zaključiti da iako je Cervantesova prvobitna namjera bila da stvori parodiju srednjovjekovne viteške književnosti, napisao je roman koji je mnogo više od tog. Prikazuje sukob između privida i zbilje, između ljudskih ideala, ambicija, planova i stvarnosti te **potragu za harmonijom.**

Don Quijote „pruža zabavu, ali ujedno i najuzvišenije znanje“. Roman otkriva epizode i prijelaze koji nas navode da se duboko zamislimo, smognemo hrabrosti i upustimo se u svoje borbe, pa bile one borbe s vjetrenjačama.

Vjerojatno nikada nije opisan tako bogat i neiscrpan roman koji bi otvorio toliko problema, koji bi nam postavljao toliko zamki i izazova, u kojem bi bilo toliko bistrine i zagonetnosti te nam se uvijek pričinjava da smo na čistini, a nikad zapravo ne znamo na kojoj.

U tome i jest Cervantesova veličina jer nam uvijek nudi nešto drugo, ozbiljnije i šire od onoga što kaže. Njegove riječi, zbivanja, prostori uvijek imaju svoju perspektivu i težinu. Uvijek nas navodi na razmišljanje. Njegovoj riznici poslovice, narodnih izreka i primjera iz života nema kraja. Zato je njegovo djelo blisko širokom krugu čitatelja.

Ovo veliko djelo nijedna epoha nikada nije odbacila. U različitim vremenima sudilo se o njemu različito, ali je svako vrijeme u njegovoj bogatoj riznici nalazilo mnogo toga za sebe pa i mi danas pronalazimo primjer **harmonije.**

Don Quijote je od samog početka bio i ostao živ te kako je vrijeme odmicalo, stoljeća se nizala, njegova se vrijednost povećavala, a pustolovine koje nam je otkrio motivirale su nas na naše vlastite.